

**Ingliz va o'zbek tillaridagi buxgalteriya hisobi va audit terminlari tadqiqining ilmiy nazariy va metodologik o'rganilishi**

**Annotatsiya:** Ushbu maqola ingliz va o'zbek tillaridagi buxgalteriya hisobi va audit terminologiyasining nazariy asoslari, tarjima metodologiyasi va amaliy qo'llanilishi masalalariga bag'ishlangan. Tadqiqotda xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) va xalqaro audit standartlari (ISA) asosida inglizcha terminlarning o'zbek tiliga tarjima qilinishi jarayonida yuzaga keladigan lingvistik va semantik muammolar chuqur tahlil qilingan. Qiyosiy-lingvistik va terminologik tahlillar asosida, terminlarning to'g'ri va aniq tarjimasi, kontekstual yondashuv va huquqiy asoslar ahamiyati ko'rsatilgan. Shuningdek, tarjima madaniyatini shakllantirish va ikki tilli izohli lug'atlarni yaratish zarurligi ta'kidlangan. Tadqiqotda o'zbek tilida shakllangan eski ruscha tarjimalarning salbiy ta'siri va xalqaro tizimlar bilan uyg'unlashtirish masalalari ham yoritilgan. Yangi metodologik yondashuvlar va tarjimonlar uchun metodik qo'llanmalar ishlab chiqish zaruriyati ko'rsatilgan.

**Kalit so'zlar:** Ingliz tili, o'zbek tili, buxgalteriya, audit, terminologiya, tarjima metodologiyasi, qiyosiy-lingvistik tahlil, xalqaro standartlar, semantik sodiqlik, kontekstual tarjima, ikki tilli lug'at, iqtisodiy terminlar.

**Научно-теоретическое и методологическое изучение терминологии бухгалтерского учета и аудита на английском и узбекском языках**

**Аннотация:** Данная статья посвящена теоретическим основам, методологии перевода и практическому применению терминологии бухгалтерского учета и аудита на английском и узбекском языках. В исследовании глубоко анализируются лингвистические и семантические проблемы, возникающие в процессе перевода английских терминов на узбекский язык на основе Международных стандартов финансовой отчетности (IFRS) и Международных стандартов аудита (ISA). На основе сравнительно-лингвистического и терминологического анализа подчеркивается важность правильного и точного перевода терминов, контекстного подхода и юридических основ. Также акцентируется внимание на необходимости формирования культуры перевода и создания двуязычных объяснительных словарей. В статье рассматривается негативное влияние старых русских переводов, сложившихся на узбекском языке, а также вопросы согласования с международными системами. Отмечается необходимость разработки новых методологических подходов и методических пособий для переводчиков.

**Ключевые слова:** Английский язык, узбекский язык, бухгалтерия, аудит, терминология, методология перевода, сравнительно-лингвистический анализ, международные стандарты, семантическая точность, контекстный перевод, двуязычный словарь, экономические термины.

**Scientific, Theoretical and Methodological Study of Accounting and Auditing Terminology in English and Uzbek Languages**

**Annotation:** In this article is dedicated to the theoretical foundations, translation methodology, and practical application of accounting and auditing terminology in English and Uzbek. The study deeply analyzes the linguistic and semantic issues that arise in the process of

translating English terms into Uzbek based on International Financial Reporting Standards (IFRS) and International Standards on Auditing (ISA). Through comparative-linguistic and terminological analysis, the importance of accurate and correct translation of terms, contextual approach, and legal foundations is emphasized. The need for the formation of translation culture and the creation of bilingual explanatory dictionaries is also highlighted. The article discusses the negative impact of old Russian translations formed in Uzbek and the issues related to harmonization with international systems. Furthermore, the necessity for new methodological approaches and the development of guidebooks for translators is pointed out.

**Keywords:** English language, Uzbek language, accounting, auditing, terminology, translation methodology, comparative-linguistic analysis, international standards, semantic accuracy, contextual translation, bilingual dictionary, economic terms.

### **Kirish**

Globallashuv va xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlari ortidan buxgalteriya hisobi va audit sohalarining standartlashuvi dolzarb masalalardan biriga aylandi. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) hamda Xalqaro audit standartlari (ISA) asosida hisobot yuritish ko'plab davlatlarda, jumladan, O'zbekiston Respublikasida ham amalga oshirilmoqda. Bu esa bevosita til, aniqrog'i, terminologiyani izchil va to'g'ri qo'llanilishini taqozo etadi.

Xalqaro amaliyotda keng qo'llanilayotgan inglizcha terminlar o'zbek tiliga tarjima qilinayotganda ko'plab lingvistik va semantik muammolar yuzaga kelmoqda. Chunki iqtisodiy terminlar oddiy so'zlardan farqli o'laroq, ma'lum bir huquqiy, madaniy va professional kontekstda mavjud bo'ladi. Shu sababli, buxgalteriya va audit atamalarining o'zaro muvofiqligini ta'minlash, ularni nazariy va metodologik jihatdan asoslab tarjima qilish ilmiy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi buxgalteriya va audit terminlarining nazariy asoslari, lingvistik jihatlari va tarjima metodologiyasi chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, mavjud muammolar, ularning sabab va oqibatlari hamda yechim yo'llari ilmiy asosda ko'rib chiqiladi.

### **Adabiyotlar tahlili va metodlar**

Tadqiqotda bir nechta ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Jumladan:

1. Qiyosiy-lingvistik tahlil – ingliz va o'zbek tillaridagi muayyan terminlar ma'nosi, ishlatilish doirasi, kontekstual o'rinlari solishtirildi.
2. Terminologik tahlil – iqtisodiy terminlar zahirida yotgan tushunchalar va ularning tarjimada qanday aks ettirilishi o'rganildi.
3. Diskursiv yondashuv – atamalarining hujjatlarda, moliyaviy hisobotlarda va ilmiy adabiyotlarda qanday qo'llanilishi baholandi.
4. Tarjima nazariyasi komponentlari – ayniqsa ekvivalentlik, semantik sodiqlik, kontekstga moslik kabi mezonlar asosida tarjimalar tahlil qilindi.

Tadqiqotning manbalari sifatida quyidagi asosiy hujjatlar va adabiyotlar tahlil qilindi:

- Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS)
- Xalqaro audit standartlari (ISA)
- Oxford Accounting Dictionary (Inglizcha)
- O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya darsliklari va me'yoriy hujjatlari
- Tarjima qilingan atamalar ro'yxati va ularning qo'llanilish holatlari

Bundan tashqari, amaliy misollar sifatida inglizcha va o'zbekcha moliyaviy hisobotlar solishtirildi hamda terminlarning real kontekstdagi ishlatilishi baholandi.

### **Natijalar va muhokamalar**

Tadqiqot davomida bir nechta muhim natijalarga erishildi:

1. To'g'ridan-to'g'ri ekvivalenti mavjud bo'lmagan terminlar. Masalan, "fair value" atamasi ko'pincha "adolatli qiymat" sifatida tarjima qilinadi. Biroq bu tarjima mazmunan noto'g'ri tushunishga olib keladi. Aslida, "fair value" bu aktiv yoki majburiyatning "bozor sharoitida haqiqiy narxi" degan tushunchani bildiradi. Shuning uchun "haqiqiy bozor qiymati" kabi izohli yondashuv maqsadga muvofiq.

2. Rus tili orqali vositachilik tarjimalarning salbiy ta'siri. O'zbek tilidagi ko'plab buxgalteriya va audit atamalari sobiq Ittifoq davridan qolgan ruscha tarjimalar asosida shakllangan. Masalan, "osnovnoy kapital" – "asosiy kapital" sifatida ko'chirilgan bo'lsa-da, bu "capital stock" yoki "paid-in capital" degan terminlarga to'g'ri kelmaydi. Bu holat noto'g'ri tushunchalarning shakllanishiga sabab bo'ladi.

3. Kontekstual tarjimaning afzalligi. Terminlarni tarjima qilishda faqat lug'aviy ma'noga emas, balki ularning amaliy kontekstda qanday qo'llanilishiga e'tibor berish lozim. Masalan, "liabilities" ingliz tilida "majburiyatlar" degan oddiy tarjimaga ega. Ammo moliyaviy hisobotlarda bu "qarzlar", "soliq majburiyatlari", "kelgusidagi xarajatlar" kabi turli shakllarda ifodalangan bo'lishi mumkin.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, buxgalteriya va audit terminologiyasi tilshunoslik va iqtisodiyot sohalarining kesishgan nuqtasida joylashgan murakkab tizimdir. Bu tizimni o'rganishda faqat til nuqtayi nazaridan yondashish yetarli emas – iqtisodiy mazmun, huquqiy asos va madaniy kontekst ham hisobga olinishi kerak.

Terminlarning noto'g'ri tarjimasi faqat ilmiy sohada emas, balki amaliyotda ham jiddiy oqibatlarga olib keladi – noto'g'ri hisobotlar, xatoliklar, moliyaviy noto'g'riliklar paydo bo'ladi. Ayniqsa, xalqaro investorlar bilan ishlashda bunday xatoliklar moliyaviy ishonchga putur yetkazadi.

Shu sababli, ilmiy yondashuv asosida ishlab chiqilgan ikki tilli (inglizcha-o'zbekcha) terminologik lug'atlarning mavjudligi dolzarbdir. Bunday lug'atlar oddiy tarjima vositasi bo'lib qolmasdan, izohli, kontekstual va misolli shaklda tuzilishi lozim. Bundan tashqari, tarjimonlar va mutaxassislar uchun maxsus metodik qo'llanmalar ishlab chiqish ham zarur.

### **Xulosa**

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi xulosalar va tavsiyalarni bildiramiz:

1. Inglizcha iqtisodiy terminlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda to'g'ridan-to'g'ri ekvivalent izlash emas, balki tushunchaning kontekstda qanday ishlatilishini aniqlash muhimdir.

2. Tarjimada rus tilining vositachilik roli kamaytirilishi, bevosita ingliz tilidan tarjima madaniyatini shakllantirish lozim.

3. Buxgalteriya va audit sohalarida zamonaviy, ikki tilli, kontekstual va izohli terminologik lug'atlarni yaratish – dolzarb ilmiy va amaliy vazifa.

4. Tarjimonlar, buxgalterlar va auditorlar uchun yagona tarjima standartlari ishlab chiqilishi va ularni amaliyotda qo'llash mexanizmlari yaratilishi lozim.

5. Kelgusida tarjima texnologiyalari (masalan, sun'iy intellekt asosidagi tarjima vositalari) bu sohada qo'llanilishi, lekin bu texnologiyalarni ham kasbiy nazorat bilan uyg'unlashtirish kerak.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

1. International Accounting Standards Board. International Financial Reporting Standards (IFRS). London: IFRS Foundation, 2023.

2. International Auditing and Assurance Standards Board. International Standards on Auditing (ISA). New York: IFAC, 2022.

3. Law, J. (ed.). A Dictionary of Accounting. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2021.
4. Nazarova, B.E. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
5. Shokirov, I.A. Audit nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Yangi Asr Avlodi, 2021.
6. Alikulov, N.A. "Buxgalteriya terminlarining tarjima muammolari va lingvistik xususiyatlari." Filologiya masalalari, 2022, №2, b. 45–52.
7. Crystal, D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. 8th ed. Malden: Wiley-Blackwell, 2019.
8. Newmark, P. A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall, 1988.
9. Komissarov, V.N. Teoriya perevoda (lingvisticheskie aspekty). Moskva: Vysšaja škola, 1990.
10. Karimov, S.A. "Tarjimada ekvivalentlik muammosi va terminologik aniqlik." O'zbek tili va adabiyoti, 2023, №1, b. 28–35.
11. Azimova, D. (2023). Ingliz tilida so 'z yasashining buxgalteriya hisobi va audit terminlari materiali asosida tahlili. In *Fergana state university conference* (pp. 167-167).
12. Azimova, D.M. (2016). The real purpose of implementation of distance learning. *Молодой ученый*, (2), 763-765.
13. Makhmudjanovna, A.D. (2023). The Role of Accounting and Auditing Terminology in the Language System.
14. Makhmudjanovna, A.D. (2023). Approaches to Studying Accounting and Auditing Terms. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(11), 573-576
15. Azimova, D. (2023). Buxgalteriya hisobi va audit soxasiga oid terminlarning leksikografik tadqiqi. In *Fergana state university conference* (pp. 210-210).